

DÖVİZ KURLARINDAKİ DALGALANMALARIN, DIŞ TİCARETİMİZE, KAMU GELİRLERİNE ve BORÇLARINA ETKİSİ

EFFECT OF FLUCTUATIONS IN EXCHANGE RATES ON OUR
FOREIGN TRADE, PUBLIC REVENUES AND DEBTS

Türe ALTUN*

ÖZ

Bu çalışmamızda döviz kurlarındaki dalgalanmaların dış ticaretimizdeki ve kamu idaresinin vergi gelirleri ve borçları üzerindeki etkilerine değinilecektir. Çalışmamızda resmi veriler ve iktisat teorileri dikkate alınacak olup, büyüme oranlarına ilişkin veriler, dış ticaret verileri, döviz kurlarına ait veriler ve kamu borçlarına ilişkin veriler ortak bir analizde değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Döviz Kuru, Dış Ticaret, İthalat-İhracat, J Eğrisi, Dış Borç

ABSTRACT

In this study we focus on the effect of fluctuations in exchange rates on our foreign trade, public revenues and debts. In the analysis, this study takes into account the economic theories and official statistical data, data on growth rates, foreign trade, exchange rates and public debt.

Keywords: Exchange, foreign trade, import-export, J-curve, foreign debt

* Vergi Müfettişi

M.G.T.: 17.05.2018 / M.K.T.: 25.06.2018

1- GİRİŞ

Ülkelerin yönetim şekillerine göre üretim yapısı değişmekte, ülkeler serbest piyasa ekonomisinden uzaklaştıkça üretim kararları devletin karar mekanizmaları tarafından verilmektedir. Serbest piyasa ekonomilerinde ise girişimciler, kazançlı gördükleri alanlarda sermayeleri ile yatırım yapmaktadır. Sermaye yatırımı yapılan alanlarda gerçekleştirilen üretim, ülkelerin ihraç ettiği ürünlerin çeşitlerine doğrudan etki etmektedir. Aynı zamanda, ülkelerin üzerinde bulunduğu coğrafya, nüfus yapıları, iklimi vb. birçok daha unsur, ülkede üretimi yapılabilecek unsurların çeşitliliğinde etki göstermektedir. Örneğin; Ortadoğu coğrafyasında olan ülkeler petrole sahip olmaları sebebiyle petrol ihraç etmekte, Rusya doğalgaza sahip olması nedeniyle doğalgaz ihraç etmektedir. Benzer şekilde ekvatorial iklim kuşağında olan ülkelerde tropik meyvelerin üretimi ve ihracatı yapılmakta, ülkelerin coğrafi konumu ekvatorдан uzaklaştıkça soğuğa dayanaklı meyve-sebze üretimi artmaktadır.

Belirtilen üretim farklılıkları ise bazı ülkelerde olmayan ürünlerin, uluslararası ticaret piyasası ile ithal edilmesine, üretimini yapan ülkelerin ise ilgili değerleri ihraç etmesine neden olmaktadır. Bu durum ise, ürettiği mal veya hizmeti ihraç eden ülkelerin sermaye elde etmesini sağlamaktadır. Sonuçta ithalat tutarı ihracat tutarından fazla olan ülkeler dış ticaret açığı vermekte, dış ticaret açığı veren ülkelerdeki yerli sermaye yurt dışına aktarılmakta, ihtiyaç anında ise yeterli kaynağa sahip olamayan bu ülkeler zamanla borç alma yoluna gidebilmektedir.

2- DIŞ TİCARET VERİLERİMİZ, J EĞRİSİ, DÖVİZ KURLARININ DÜNÜ-BUGÜNÜ, BÜYÜME ORANLARIMIZ, DIŞ BORÇ STOĞUMUZ

2.1- Dış Ticaret Verilerimiz

Ülkemiz bir yandan bulunduğumuz coğrafya nedeniyle akaryakıt vb. ihracatı yapılacak akaryakıt üretimi bulunmadığından, akaryakıt ihraç eden ülkelere yükü miktarda akaryakıt ithal etmekte, diğer yandan ise sermaye ve bilgi yoğun sanayi ürünlerini, sanayileşmiş ülkelere ithal etmektedir. Benzer şekilde ülkemizde üretilen bazı ürünler de yurtdışına satılmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun internet sitesinden temin edilen verilere göre, yıllar itibarıyla ihracatın ithalatı karşılama yüzdesi aşağıdaki tablodaki gibidir.

Tablo 1: Türkiye Dış Ticaretinde Yıllar İtibariyle İhracatın İthalatı Karşılama Oranı

Yıllar	İhracatın İthalatı Karşılama Yüzdesi	Yıllar	İhracatın İthalatı Karşılama Yüzdesi	Yıllar	İhracatın İthalatı Karşılama Yüzdesi	Yıllar	İhracatın İthalatı Karşılama Yüzdesi
1923	58,50	1947	91,30	1971	57,80	1995	60,60
1924	82,10	1948	71,50	1972	56,60	1996	53,20
1925	79,60	1949	85,40	1973	63,10	1997	54,10
1926	79,40	1950	92,20	1974	40,60	1998	58,70
1927	74,90	1951	78,10	1975	29,60	1999	65,40
1928	77,60	1952	65,30	1976	38,20	2000	51,00
1929	60,60	1953	74,40	1977	30,20	2001	75,70
1930	102,60	1954	70,00	1978	49,80	2002	69,90
1931	100,50	1955	63,00	1979	44,60	2003	68,10
1932	117,80	1956	74,90	1980	36,80	2004	64,80
1933	128,80	1957	86,90	1981	52,60	2005	62,90
1934	106,20	1958	78,50	1982	65,00	2006	61,30
1935	107,90	1959	75,30	1983	62,00	2007	63,10
1936	127,20	1960	68,50	1984	66,30	2008	65,40
1937	120,60	1961	68,40	1985	70,20	2009	72,50
1938	96,70	1962	61,50	1986	67,10	2010	61,40
1939	107,70	1963	53,50	1987	72,00	2011	56,00
1940	161,70	1964	76,50	1988	81,40	2012	64,50
1941	164,50	1965	81,10	1989	73,60	2013	60,30
1942	111,70	1966	68,30	1990	58,10	2014	65,10
1943	126,60	1967	76,30	1991	64,60	2015	69,40
1944	141,00	1968	65,00	1992	64,30	2016	71,80
1945	173,50	1969	67,00	1993	52,10	2017	67,20
1946	180,50	1970	62,10	1994	77,80	2018/01-03	66,70

¹**Kaynak:** <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Yıllara Göre Dış Ticaret Tablosu (1923-2017), Erişim Tarihi : 09 Mayıs 2018

Türkiye İstatistik Kurumu'nun verilerinden görüleceği üzere, ülkemizin dış ticaretinde ihracatın ithalatı karşılama oranı 1946 yılında en yüksek oran olan %180,5 oranına ulaşmış olup, ilgili yıldan sonra ihracatımız bir daha ithalatı tam olarak karşılayamamıştır. İlgili yıl ise 1939-1945 yılları arasında

¹ <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Yıllara Göre Dış Ticaret Tablosu (1923-2017), Erişim Tarihi : 09 Mayıs 2018

da süren ikinci dünya savaşının ardından, savaşa katılan ülkelerin yenileme sürecine girdiği, savaşa ayrılan kaynakların artık tekrar yatırım ve sanayileşmeye yönlendirilmeye başladığı yıldır. Savaştan çıkan ülkeler artık savaşa ayırdıkları kaynakları kendi iç üretimlerine yönlendirmiş, bu durum ise ilgili ülkelerin üretimlerini ve dış satımlarını arttırmıştır. 1946 yılında 118.889.000 \$ olan ithalatımız, 1947 yılında önceki yıla göre %108 oranında artarak 244.644.000 \$ tutarına yükselmiştir.²

Ülkemizin, 2010 yılından itibaren dış ticaret dengesine ilişkin veriler, Türkiye İstatistik Kurumu'nun internet sitesinden temin edilmiş olup, tablo 2'de özet halinde gösterilmiştir. Görüleceği üzere, 2010 yılından sonra dış ticaret dengesinde önemli bir bozulma meydana gelmekte, ardından 2011-2016 yılları arasında dış ticaret açığı ciddi şekilde düşmektedir. 2017 yılında ise 2011 yılına kıyasla %28 oranında düşük durumdadır.

Tablo 2: 2010-2017 Arası Dış Ticaret Tutarları ve Değişim Oranları

Yıllar	İhracat (Tutarlar: Bin ABD \$)		İthalat (Tutarlar: Bin ABD \$)		Dış Ticaret Dengesi- (Tutarlar: Bin ABD \$)
	Tutar	Değişim (%)	Tutar	Değişim (%)	Dış Ticaret Açığı
2010	113.883.219,18	11,5	185.544.331,85	31,7	-71.661.113
2011	134.906.868,83	18,5	240.841.676,27	29,8	-105.934.807
2012	152.461.736,56	13,0	236.545.140,91	-1,8	-84.083.404
2013	151.802.637,09	-0,4	251.661.250,11	6,4	-99.858.613
2014	157.610.157,69	3,8	242.177.117,07	-3,8	-84.566.959
2015	143.838.871,43	-8,7	207.234.358,62	-14,4	-63.395.487
2016	142.529.583,81	-0,9	198.618.235,05	-4,2	-56.088.651
2017	157.000.247,16	10,2	233.798.642,20	17,7	-76.798.395

³**Kaynak:** <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Yıllara Göre Dış Ticaret Tablosu (1923-2017), Erişim Tarihi: 09 Mayıs 2018

Yine Türkiye İstatistik Kurumu'ndan temin edilen verilerde, ülkemizin, 2008 yılından itibaren uluslararası ticarete, en çok ithalat ve ihracat yaptığı 20 ülke ile olan dış ticaret verileri temin edilmiş olup, bu verilen derlenmesi neticesinde aşağıdaki tabloda gösterilen durum tespit edilmiştir. İlgili verilerin analizinde Türkiye Cumhuriyeti'nin 2008-2017 yılları arasında toplamda 2.139.312.747.397,00 \$ ithalat yaptığını görülmüştür.⁴ Bu ithalat tutarlarının özet olarak ülkelere göre dağılım yüzdesi ise aşağıdaki tablodaki gibidir.

² <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Yıllara Göre Dış Ticaret Tablosu (1923-2017), Erişim Tarihi : 09 Mayıs 2018

³ <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Yıllara Göre Dış Ticaret Tablosu (1923-2017), Erişim Tarihi: 09 Mayıs 2018

⁴ <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Yıllara Göre Dış Ticaret Tablosu (1923-2017), Erişim Tarihi: 09 Mayıs 2018

Tablo 3: 2008-2017 Yıllarında En Çok İthalat Yapılan Ülkeler, İthalat Tutarları ve Tüm İthalattaki Payları

Sıra	Ülke Adı	2008-2017 Yıllarında İlgili Ülkeden Toplam İthalat (\$)	2008-2017 Yıllarında Toplam İthalatımız (\$)	Ülkelerin İthalatımızdaki Oranı (%)
1	Rusya Federasyonu	228.424.454.930	2.139.312.747.397,00	%10,68
2	Çin	211.794.152.819	2.139.312.747.397,00	%9,90
3	Almanya	205.400.339.291	2.139.312.747.397,00	%9,60
4	ABD	122.313.454.624	2.139.312.747.397,00	%5,72
5	İtalya	112.314.161.124	2.139.312.747.397,00	%5,25
6	İran	82.181.690.495	2.139.312.747.397,00	%3,84
7	Fransa	81.345.650.491	2.139.312.747.397,00	%3,80
8	Güney Kore	57.619.742.819	2.139.312.747.397,00	%2,69
9	İspanya	55.519.702.609	2.139.312.747.397,00	%2,60
10	İngiltere	54.506.577.080	2.139.312.747.397,00	%2,55
11	Hindistan	50.966.473.297	2.139.312.747.397,00	%2,38
12	İsviçre	46.380.502.006	2.139.312.747.397,00	%2,17
13	Japonya	35.989.962.158	2.139.312.747.397,00	%1,68
14	Belçika	34.169.375.892	2.139.312.747.397,00	%1,60
15	Hollanda	32.964.066.306	2.139.312.747.397,00	%1,54
16	Polonya	28.904.626.443	2.139.312.747.397,00	%1,35
17	BAE	27.197.747.405	2.139.312.747.397,00	%1,27
18	Çek Cumhuriyeti	20.076.635.899	2.139.312.747.397,00	%0,94
19	Malezya	15.309.541.811	2.139.312.747.397,00	%0,72
20	Vietnam	14.091.421.007	2.139.312.747.397,00	%0,66

⁵**Kaynak:** <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Ülkelere göre yıllık ithalat tablosu ve Yıllık İhracat-İthalat Verileri Tablosu, Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2018

Benzer şekilde, Türkiye İstatistik Kurumu'nun internet sitesinden, ülkelere göre ihracat rakamlarımız araştırılmış olup, ülkemizin 2008-2017 yılları arasında toplam ihracat ile en çok ihracat yaptığı 20 ülkeye ilişkin ihracat rakamlarımız aşağıdaki tabloda derlenmiştir.

⁵ <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Ülkelere göre yıllık ithalat tablosu ve Yıllık İhracat-İthalat Verileri Tablosu, Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2018

Tablo 4: 2008-2017 Yıllarında En Çok İhracat Yapılan Ülkeler, İhracat Tutarları ve Tüm İhracattaki Payları

Sıra	Ülke	2008-2017 Yıllarında İlgili Ülkeye İhracat Tutarı (\$)	2008-2017 Yıllarında Toplam İhracatımız (\$)	2008-2017 Yıllarında İlgili Ülkeye İhracatımızın Tüm İhracatımızdaki Payı (%)
1	Almanya	132.684.344.654	1.388.203.129.976	%9,56
2	İngiltere	88.712.106.804	1.388.203.129.976	%6,39
3	Irak	82.287.218.342	1.388.203.129.976	%5,93
4	İtalya	71.239.288.024	1.388.203.129.976	%5,13
5	Fransa	63.180.728.853	1.388.203.129.976	%4,55
6	ABD	55.147.398.060	1.388.203.129.976	%3,97
7	BAE	54.979.916.248	1.388.203.129.976	%3,96
8	Rusya Federasyonu	47.937.269.255	1.388.203.129.976	%3,45
9	İspanya	43.153.946.103	1.388.203.129.976	%3,11
10	İran	40.577.694.421	1.388.203.129.976	%2,92
11	Hollanda	31.825.750.235	1.388.203.129.976	%2,29
12	Romanya	28.413.304.788	1.388.203.129.976	%2,05
13	Suudi Arabistan	28.245.516.443	1.388.203.129.976	%2,03
14	Mısır	27.431.118.635	1.388.203.129.976	%1,98
15	İsrail	24.920.260.572	1.388.203.129.976	%1,80
16	Çin	24.747.265.894	1.388.203.129.976	%1,78
17	Belçika	24.459.563.425	1.388.203.129.976	%1,76
18	Polonya	20.536.361.391	1.388.203.129.976	%1,48
19	Bulgaristan	19.216.453.937	1.388.203.129.976	%1,38
20	Cezayir	17.535.816.322	1.388.203.129.976	%1,26

⁶**Kaynak:** <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Ülkelere göre yıllık İhracat tablosu, Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2018

Türkiye İstatistik Kurumu'nun internet sitesinde, 1996 -2018 yılları arasında hangi fasıllarda ne kadar ürün ithalat ve ihracatı yapıldığını gösteren, fasıllara göre ithalat (1996-2018) ve fasıllara göre ihracat (1996-2018) verileri bulunmaktadır. İlgili verilere göre 2017 ve 2018 yıllarında ülkemiz nezdinde en çok ithalatı ve ihracatı yapılan ürünler ve dış ticaret tutarları aşağıdaki tablolarda özet olarak derlenmiştir. Veriler 2018-2010 yılları arasında incelenmiş olup, çalışmamızda fazla yer tutmaması için 2017 ve 2018 yılları tablo olarak alınacak, diğer yıllara ilişkin verilere, yeri geldikçe değinilecektir.

⁶ <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Ülkelere göre yıllık İhracat Tablosu, Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2018

Tablo 5: 2018 Yılı Ocak, Şubat Ve Mart Ayları En çok İthal Edilen 10 Ürün Fası ve İthalat Tutarları

Sıra	İthal Edilen Ürün Türü Toplam İthalat (Tutarlar ABD Dolarıdır)	61.901.619.342,00
1	Mineral Yakıtlar, Mineral Yağlar ve Bunların Damıtılmasından Elde Edilen Ürünler, Bitümenli Maddeler, Mineral Mumlar	10.333.801.609,00
2	Kazanlar, Makinalar, Mekanik Cihazlar ve Aletler, Nükleer Reaktörler, Bunların Aksam ve Parçaları	6.975.975.226,00
3	Kıymetli veya Yarı Kıymetli Taşlar, Kıymetli Metaller, İnciler, Taklit Mücevherci Eşyası, Metal Paralar	5.113.577.898,00
4	Demir ve Çelik	4.898.046.000,00
5	Elektrikli Makina ve Cihazlar, Ses Kaydetme-Verme, Televizyon Görüntü-Ses Kaydetme-Verme Cihazları, Aksam-Parça-Aksesuarı-	4.801.891.897,00
6	Motorlu Kara Taşıtları, Traktörler, Bisikletler, Motosikletler ve Diğer Kara Taşıtları, Bunların Aksam, Parça, Aksesuarı-	3.892.495.032,00
7	Plastikler ve Mamulleri-	3.674.399.296,00
8	Organik Kimyasal Ürünler	1.645.266.811,00
9	Optik, Fotoğraf, Sinema, Ölçü, Kontrol, Ayar, Tıbbi, Cerrahi Alet Ve Cihazlar, Bunların Aksam, Parça ve Aksesuarı	1.302.518.037,00
10	Eczacılık Ürünleri	1.251.956.379,00

⁷**Kaynak:** <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Fasıllara göre yıllık İthalat tablosu, Erişim Tarihi : 10 Mayıs 2018

Tablo 6: 2017 Yılı En çok İthal Edilen 10 Ürün Fası ve İthalat Tutarları

Sıra	İthal Edilen Ürün Türü / Toplam İthalat Tutarı (Tutarlar ABD Dolarıdır)	233.798.642.196,00
1	Mineral Yakıtlar, Mineral Yağlar ve Bunların Damıtılmasından Elde Edilen Ürünler, Bitümenli Maddeler, Mineral Mumlar	37.204.849.667,00
2	Kazanlar, Makinalar, Mekanik Cihazlar ve Aletler, Nükleer Reaktörler, Bunların Aksam ve Parçaları	27.164.646.800,00
3	Elektrikli Makina ve Cihazlar, Ses Kaydetme-Verme, Televizyon Görüntü-Ses Kaydetme-Verme Cihazları, Aksam-Parça-Aksesuarı	21.152.481.513,00
4	Kıymetli veya Yarı Kıymetli Taşlar, Kıymetli Metaller, İnciler, Taklit Mücevherci Eşyası, Metal Paralar	17.443.554.366,00
5	Motorlu Kara Taşıtları, Traktörler, Bisikletler, Motosikletler ve Diğer Kara Taşıtları, Bunların Aksam, Parça, Aksesuarı	17.428.022.198,00
6	Demir ve Çelik	16.761.974.004,00
7	Plastikler ve Mamulleri	13.264.960.256,00
8	Organik Kimyasal Ürünler	5.387.711.045,00
9	Optik, Fotoğraf, Sinema, Ölçü, Kontrol, Ayar, Tıbbi, Cerrahi Alet ve Cihazlar, Bunların Aksam, Parça ve Aksesuarı	4.999.053.825,00
10	Eczacılık Ürünleri	4.449.095.998,00

⁸**Kaynak:** <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Fasıllara göre yıllık İthalat tablosu, Erişim Tarihi : 10 Mayıs 2018

⁷ http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Fasıllara göre yıllık İthalat tablosu, Erişim Tarihi : 10 Mayıs 2018

⁸ http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Fasıllara göre yıllık İthalat tablosu, Erişim Tarihi : 10 Mayıs 2018

Ülkemizin yurtdışından ithal ettiği ürünlerin tetkikinde genel olarak fazla değişiklik olmadığı, hatta 2018-2010 yılları arasında ilk iki sırada daima “mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler, bitümenli maddeler, mineral mumlar “ ve “kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler, bunların aksam ve parçaları” olduğu görülmüştür.

Ülkemizin, 2017 ve 2018 yıllarında fasıllara göre en çok ihracatını yaptığı ürünler ve ihracat tutarları aşağıdaki tablolarda özet olarak derlenmiştir.

Tablo 7: 2018 Yılı Ocak, Şubat ve Mart Ayları En Çok İhraç Edilen 10 Ürün Faslı ve İhracat Tutarları

Sıra	İhraç Edilen Ürün Türü / İlgili Yıl Toplam İhracat Tutarı (ABD Doları \$)*	41.184.990.859,00
1	Motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları, bunların aksam, parça, aksesuarı-	6.833.632.697,00
2	Kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler, bunların aksam ve parçaları	3.826.615.173,00
3	Demir ve çelik	2.684.126.162,00
4	Örme giyim eşyası ve aksesuarı	2.279.920.853,00
5	Elektrikli makina ve cihazlar, ses kaydetme-verme, televizyon görüntü-ses kaydetme-verme cihazları, aksam-parça-aksesuarı	2.116.495.679,00
6	Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarı	1.668.345.368,00
7	Demir veya çelikten eşya	1.548.609.470,00
8	Plastikler ve mamulleri	1.474.194.655,00
9	Kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, inciler, taklit mücevherci eşyası, metal paralar	1.427.198.869,00
10	Yenilen meyveler ve sert kabuklu meyveler	990.728.130,00

⁹**Kaynak:** <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Fasıllara göre yıllık İhracat tablosu, Erişim Tarihi : 10 Mayıs 2018

⁹ http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Fasıllara göre yıllık İhracat tablosu, Erişim Tarihi : 10 Mayıs 2018

Tablo 8: 2017 Yılında En Çok İhraç Edilen 10 Ürün Fası Ve İhracat Tutarları

Sıra	İhraç Edilen Ürün Türü / İlgili Yıl Toplam İhracat Tutarı (ABD Doları \$)	157.000.247.164.000,00
1	Motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları, bunların aksam, parça, aksesuarı	23.941.214.732.000,00
2	Kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler, bunların aksam ve parçaları	13.826.467.068.000,00
3	Kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, inciler, taklit mücevherci eşyası, metal paralar	10.879.243.998.000,00
4	Örme giyim eşyası ve aksesuarı	8.841.470.950.000,00
5	Demir ve çelik	8.230.507.490.000,00
6	Elektrikli makina ve cihazlar, ses kaydetme-verme, televizyon görüntü-ses kaydetme-verme cihazları, aksam-parça-aksesuarı	8.090.281.539.000,00
7	Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarı	5.948.207.770.000,00
8	Demir veya çelikten eşya	5.598.968.290.000,00
9	Plastikler ve mamulleri	5.474.518.970.000,00
10	Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler, bitümenli maddeler, mineral mumlar	4.327.211.512.000,00

¹⁰**Kaynak:** <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Fasıllara göre yıllık İhracat tablosu, Erişim Tarihi : 10 Mayıs 2018

Ülkemizin dış ticaret verileri yukarıdaki tablolarda özet halinde belirtilmiş olup, Tablo 3 ve Tablo 4'de 2008-2017 yılları arasında en çok dış ticaret gerçekleştirdiğimiz ülkeler belirtilmiştir. İlgili ülkeler ile gerçekleştirdiğimiz dış ticarete kullanılan döviz kurları ise hem dışsatımımız hem de dışalımımızda fiyatları belirlemesi suretiyle önem arz etmektedir. Zira döviz kuru üzerindeki fiyat dalgalanması ticarete konu olacak ürün veya hizmetin fiyatını doğrudan etkileyecektir.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun internet sitesinden temin edilen verilere göre, ülkemizin 2018 ve 2017 yıllarında, dış ticaretinde kullandığı döviz türleri tablo-9 ve tablo-10 da belirtilmiştir.

¹⁰ http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Fasıllara göre yıllık İhracat tablosu, Erişim Tarihi : 10 Mayıs 2018

Tablo 9: 2018 yılı Ocak, Şubat ve Mart aylarında Gerçekleştirilen Toplam İhracatta Döviz Kurlarının Miktarları ve Oranları*

Sıra	Döviz adı	İhracatta Kullanılan Döviz Tutarı (\$ Cinsinden)	Toplam İhracat (\$ Cinsinden)	İlgili Döviz Kurunun Tüm İhracatta Yüzde oranı
1	Euro	21.313.575.808,00	41.184.990.859,00	% 51,75
2	ABD Doları	16.406.191.153,00	41.184.990.859,00	%39,84
3	Türk Lirası	1.902.935.627,00	41.184.990.859,00	%4,62
4	İngiliz Sterlini	1.231.622.764,00	41.184.990.859,00	%2,99
5	Polonya Zlotisi	77.673.041,00	41.184.990.859,00	%0,19
6	Rus Rublesi	67.631.200,00	41.184.990.859,00	%0,16
7	Kanada Doları	43.996.326,00	41.184.990.859,00	%0,11
8	İsveç Kronu	29.239.075,00	41.184.990.859,00	%0,07
9	Japon Yeni	29.031.637,00	41.184.990.859,00	%0,07
10	Norveç Kronu	17.065.780,00	41.184.990.859,00	%0,04
11	Çin Yuanı	14.221.632,00	41.184.990.859,00	%0,03
12	Danimarka Kronu	13.262.826,00	41.184.990.859,00	%0,03
13	İsviçre Frankı	10.503.790,00	41.184.990.859,00	%0,03
14	Çek Korunası	10.305.688,00	41.184.990.859,00	%0,03
15	Avustralya Doları	8.695.011,00	41.184.990.859,00	%0,02
16	Romanya Leyi	5.916.388,00	41.184.990.859,00	%0,01
17	BAE Dirhemi	2.571.186,00	41.184.990.859,00	%0,01

¹¹**Kaynak:** http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Döviz Türlerine Göre İhracat, 1996-2018, Erişim Tarihi : 10 Mayıs 2018,

* Tabloda, ihracattaki payı %0,00 küsuratında olan döviz kurlarına yer verilmemiştir.

Tablo 9'dan görüleceği üzere, 2018 yılının ilk üç ayında gerçekleştirilen ihracat çerçevesinde, Avrupa Birliği para birimi olan Euro ile Amerika Birleşik Devletleri para birimi Dolar %91,59 oranında paya sahiptir. İlgili ihracat tutarlarında İngiliz sterlini de eklendiği zaman euro, dolar ve sterlinin toplam ihracatımızdaki payı %94,58'e yükselmektedir.

¹¹ http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Döviz Türlerine Göre İhracat, 1996-2018, Erişim Tarihi : 10 Mayıs 2018

Tablo 10: 2017 Yılında Gerçekleştirilen Toplam İhracatta, Döviz Kurlarının Miktarları ve Oranları*

Sıra	Döviz Adı	İhracatta Kullanılan Döviz Tutarı (\$ Cinsinden)	Toplam İhracat (\$ Cinsinden)	Döviz Kurunun Tüm İhracatta Yüzde Oranı
1	Euro	75.076.571.990,00	157.000.247.164,00	%47,82
2	ABD Doları	62.145.589.195,00	157.000.247.164,00	%39,58
3	Türk Lirası	13.947.369.967,00	157.000.247.164,00	%8,88
4	İngiliz Sterlini	4.685.967.438,00	157.000.247.164,00	%2,98
5	Polonya Zlotisi	351.225.999,00	157.000.247.164,00	%0,22
6	Rus Rublesi	167.692.280,00	157.000.247.164,00	%0,11
7	Kanada Doları	141.999.228,00	157.000.247.164,00	%0,09
8	İsveç Kronu	98.290.492,00	157.000.247.164,00	%0,06
9	Norveç Kronu	80.590.421,00	157.000.247.164,00	%0,05
10	Japon Yeni	58.038.230,00	157.000.247.164,00	%0,04
11	Danimarka Kronu	52.685.141,00	157.000.247.164,00	%0,03
12	Avustralya Doları	43.389.834,00	157.000.247.164,00	%0,03
13	İsviçre Frankı	38.204.248,00	157.000.247.164,00	%0,02
14	Romanya Leyi	34.779.269,00	157.000.247.164,00	%0,02
15	Çek Korunası	34.008.679,00	157.000.247.164,00	%0,02
16	Çin Yuanı	31.695.915,00	157.000.247.164,00	%0,02

¹²**Kaynak:** http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Döviz Türlerine Göre İhracat, 1996-2018, Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2018,

* Tabloda, ihracattaki payı %0,00 küsuratında olan döviz kurlarına yer verilmemiştir.

Tablo-10'dan görüleceği üzere 2017 yılında gerçekleştirdiğimiz tüm ihracatımız içinde dolar, euro ve sterlinin toplam payı %90,39 oranındadır.

Tablo-9 ve Tablo-10'u ortak değerlendirdiğimiz zaman ülkemizin mal/hizmet ihracatında kullanılan döviz türlerinden euro, dolar ve sterlinin önemli oranda yer kaplamakta olduğu görülmektedir. Benzer durum ithalat verilerinde de görülmekte olup, 2018 ve 2017 yıllarında ithalatta kullanılan döviz türleri, ilgili dövizlerin tutarları ve bu dövizlerin toplam ithalattaki oranlarına dair veriler aşağıdaki tablolardaki gibi özetlenmiştir.

¹² http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Döviz Türlerine Göre İhracat, 1996-2018, Erişim Tarihi : 10 Mayıs 2018

Tablo 11: 2018 Yılı Ocak, Şubat ve Mart Aylarında İthalatta Kullanılan Döviz Türleri ve Toplam İthalattaki Oranları*

Sıra	Döviz adı	İthalatta Kullanılan Döviz Miktarı (\$ Cinsinden)	İthalattaki Toplam Döviz Tutarı (\$ Cinsinden)	Döviz Kurunun Toplam İthalattaki Oranı - % -
1	ABD Doları	37.130.118.029,00	61.901.619.342,00	%59,98
2	Euro	20.373.470.768,00	61.901.619.342,00	%32,91
3	Türk Lirası	3.509.122.594,00	61.901.619.342,00	%5,67
4	İsviçre Frankı	371.785.608,00	61.901.619.342,00	%0,60
5	İngiliz Sterlini	214.521.944,00	61.901.619.342,00	%0,35
6	Japon Yeni	169.718.347,00	61.901.619.342,00	%0,27
7	BAE Dirhemi	46.896.263,00	61.901.619.342,00	%0,08
8	Norveç Kronu	36.209.894,00	61.901.619.342,00	%0,06
9	Çin Yuanı	20.182.998,00	61.901.619.342,00	%0,03
10	İsveç Kronu	11.903.016,00	61.901.619.342,00	%0,02
11	Rus Rublesi	5.014.418,00	61.901.619.342,00	%0,01
12	Danimarka Kronu	4.938.492,00	61.901.619.342,00	%0,01
13	Avustralya Doları	3.754.877,00	61.901.619.342,00	%0,01

¹³**Kaynak:** http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Döviz Türlerine Göre İthalat, 1996-2018, Erişim Tarihi : 10 Mayıs 2018,

* Tabloda, ithalattaki payı %0,00 küsuratında olan döviz kurlarına yer verilmemiştir.

Tablo-11'den görüleceği üzere 2018 yılının ilk 3 ayında, ithalatımızda kullanılan döviz kurlarının %92,90 oranı dolar ve euro cinsindedir. Benzer durum 2017 yılındaki dışalım verilerinde de görülmekte olup, 2017 yılında ithalatımızda kullandığımız döviz türleri ve payları aşağıdaki tabloda özet olarak gösterilmiştir.

¹³ http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Döviz Türlerine Göre İthalat, 1996-2018, Erişim Tarihi : 10 Mayıs 2018

Tablo 12: 2017 Yılında İthalatta Kullanılan Döviz Türleri ve Toplam İthalattaki Oranları*

Sıra	Döviz adı	İthalatta Kullanılan Döviz Miktarı (\$ Cinsinden)	İthalattaki Toplam Döviz Tutarı (\$ Cinsinden)	Döviz Kurunun Toplam İthalattaki Oranı - % -
1	ABD Doları	135.933.240.061,00	233.798.642.196,00	%58,14
2	Euro	75.634.420.949,00	233.798.642.196,00	%32,35
3	Türk Lirası	17.729.985.069,00	233.798.642.196,00	%7,58
4	İsviçre Frankı	2.577.648.481,00	233.798.642.196,00	%1,10
5	İngiliz Sterlini	796.511.021,00	233.798.642.196,00	%0,34
6	Japon Yeni	661.510.621,00	233.798.642.196,00	%0,28
7	BAE Dirhemi	135.001.588,00	233.798.642.196,00	%0,06
8	Norveç Kronu	120.608.697,00	233.798.642.196,00	%0,05
9	Çin Yuanı	74.284.183,00	233.798.642.196,00	%0,03
10	İsveç Kronu	55.343.551,00	233.798.642.196,00	%0,02
11	Danimarka Kronu	25.805.606,00	233.798.642.196,00	%0,01
12	Rus Rublesi	15.751.459,00	233.798.642.196,00	%0,01
13	Kanada Doları	15.129.661,00	233.798.642.196,00	%0,01
14	Avustralya Doları	14.399.946,00	233.798.642.196,00	%0,01

¹⁴**Kaynak:** http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Döviz Türlerine Göre İthalat, 1996-2018, Erişim Tarihi : 10 Mayıs 2018

* Tabloda, ihracattaki payı %0,00 küsuratında olan döviz kurlarına yer verilmemiştir.

Tablo 12'den görüleceği üzere 2018 yılına benzer olarak, dolar ve euro, gerçekleştirilen ithalatta toplamda %90,49 oranında paya sahiptir.

Yukarıdaki tablolardan görüleceği üzere birçok farklı ülke ile ve farklı para birimleri ile uluslararası ticaretimiz bulursa da, bu ticaretin genellikle %90-95 oranı euro, dolar ve sterlin ile gerçekleştirilmektedir. Bu durum ise ilgili döviz kurlarındaki dalgalanmaların dış ticaretimizdeki önemini arttırmaktadır.

2.2- J Eğrisi Nedir?

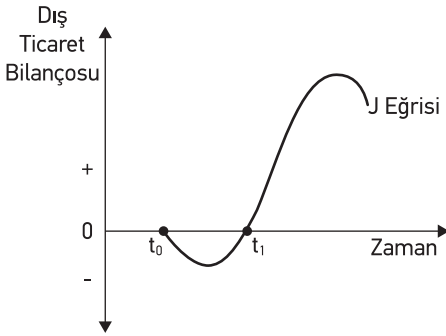
Günümüzde serbest piyasa ekonomisi neredeyse tüm dünyada geçerli olsa da bazı ülkeler sabit kur rejimi uygulamaksızın faiz, para basma, bankaların döviz karşılık oranlarını arttırma veya azaltma vb. farklı enstrümanları kullanarak, yerel para birimlerinin değerini değiştirmekte, bu durum da ilgili ülkelerde üretilen mal ve hizmetlerin uluslararası pazardaki değerini değiştirmektedir.

J eğrisine göre, dış ticaret açığı veren ülkelerin, farklı enstrümanlar kullanarak yerel para birimlerinin değerini düşürmesi sonucunda, ülke içinde üretilen mal ve hizmetlerin fiyatı uluslararası pazarda görece ucuzlayacak, böylece ülke içinde üretilen mal ve hizmetlerin rekabet gücünün artması

¹⁴ http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Döviz Türlerine Göre İthalat, 1996-2018, Erişim Tarihi : 10 Mayıs 2018

sağlanacaktır.¹⁵ Bu yaklaşıma göre yerel para biriminin değerinin düşmesi neticesinde ilk aşamada ithal malların pahalı hale gelmesi sonucunda dış ticaret bilançosu bozulacak ve dış ticaret açığı büyüyecektir. İkinci aşamada ise ithal edilen malların pahalılaşması ve ihracat malların uluslararası piyasada ucuzlaması sayesinde bir yandan ithalat azalırken, diğer yandan ihracat artacak ve dış ticaret dengesinde olumlu düzelmeler meydana gelecektir. J Eğrisinin grafiksel gösterimi ise aşağıdaki grafikteki gibi olup, dikey düzlemde dış ticaret dengesine, yatay düzlemde ise zamana yer verilmiştir. Yaklaşımın grafiksel şeklinde gösterildiği üzere, t_0 noktasında yerel para biriminin değerinde azalma meydana gelmekte, zaman geçtikçe uluslararası ticaret dengesinde ilk aşamada bozulma, ardından düzelmeye oluşmaktadır.

Grafik 1: J Eğrisi

J-Eğrisi Etkisi

Kaynak: Erdal Ünsal – Makro İktisat, İmaj yayınları, Sayfa: 365

2.3- Lira Değer Kaybediyor Mu?

Son günlerde döviz hareketlerindeki yüksek dalgalanmalar, ticaret yapan kişilerin aklına hep aynı soruyu düşürmektedir. Türk lirası bir değer kaybı mı yaşamaktadır, yoksa diğer döviz kurları mı yükselmektedir?

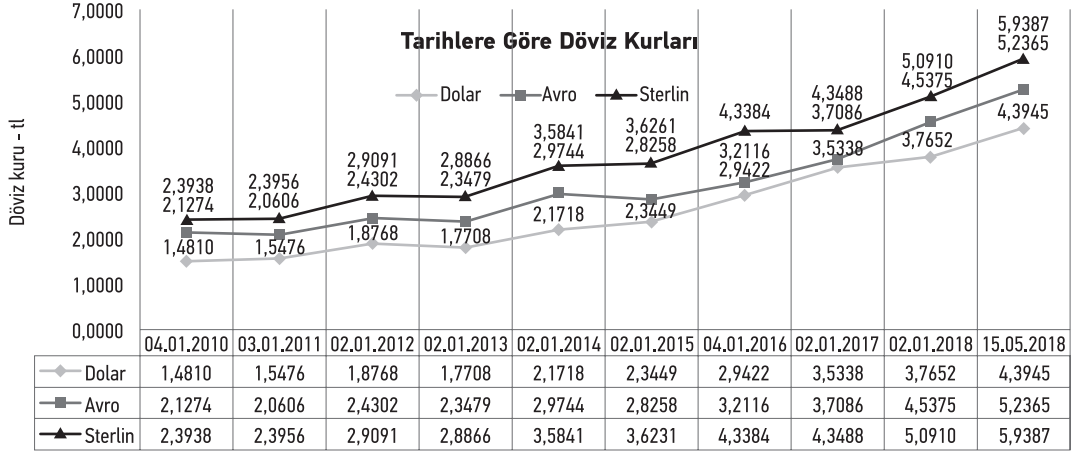
Bilindiği üzere 5083 sayılı “Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin Para Birimi Hakkında Kanun” ve bu kapsamda çıkarılan Bakanlar Kurulu Kararları uyarınca, 1 Ocak 2005 tarihinden itibaren Türk lirasından 6 sıfır atılmış olup, geçiş sürecinde sıfırları atılmış Türk lirası yani Yeni Türk Lirası tedavüle sunulmuştur.¹⁶ Tedavülde bulunan Yeni Türk Lirası ise 1 Ocak 2010 tarihinden itibaren yürürlükten kalkmıştır.¹⁷ 2017 ve 2018 yıllarında dış ticarete en çok kullandığımız döviz birimlerinin, Yeni Türk Lirasının yürürlükten kalktığı yıl olan 2010 yılından itibaren Türk lirası karşısındaki değerine bakınca, aşağıdaki tabloda özet olarak belirtilen durum ortaya çıkmaktadır. Döviz kurlarının tespitinde her yılbaşında Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası’nın ilan ettiği döviz alış kurları ile makale yazım tarihi itibarıyla ilan edilen güncel Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası döviz alış kurları dikkate alınacaktır.

¹⁵ Erdal Ünsal, Makro İktisat, İmaj yayınları, Sayfa: 365

¹⁶ T.C. Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Müdürlüğü E. Mevzuat İnternet Sitesi, 5083 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin Para Birimi Hakkında Kanun, Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2018

¹⁷ Hürriyet Gazetesi İnternet Sitesi, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/tlden-alti-sifir-atilali-10-yil-oldu-27877235>, Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2018

Grafik 2: Döviz Kurlarının Tarihler İtibariyle Değeri

¹⁸**Kaynak:** Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası İnternet Sitesi, Döviz Kurları Sayfası, http://www.tcmb.gov.tr/kurlar/kurlar_tr.html, Erişim Tarihi: 15/05/2018

Grafik 2'den görüleceği üzere uluslararası ticarete, ticaretimizin genellikle %90-95 gibi yüksek bir oranına hakim olan para birimlerinin değeri, yıllar geçtikçe Türk lirasına karşılık sürekli yükselmiştir. Bu durum Türk lirasının son 8 yılda, dış ticarete en çok kullandığımız para birimleri karşısında değerinin düştüğünü göstermektedir.

2.4- Ekonomik Büyüme Oranları ve Dış Ticaret Vergi Gelirleri İlişkisi

Ülkemizin 2008 yılından 2017 yılına kadar gerçekleştirdiği büyüme oranları ile ilgili yıllar itibariyle dış ticaret verilerinin kıyaslanabilmesi için, ilgili yıllara ait büyüme oranları Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü'nün internet sitesinden temin edilmiş olup, büyüme oranları aşağıdaki tablodaki gibidir. ¹⁹ İlgili veriler ile yine aynı yıllarda uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan vergilerin tahsilat tutarlarının önceki yıllara göre değişim oranları kıyaslanmış olup, ekonomik büyüme oranları ile dış ticaretten elde edilen vergi gelirlerindeki tutar değişimleri karşılıklı değerlendirilmiştir.

¹⁸ Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası İnternet Sitesi, Döviz Kurları Sayfası, http://www.tcmb.gov.tr/kurlar/kurlar_tr.html, Erişim Tarihi: 15/05/2018

¹⁹ Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü İnternet Sitesi, <http://www.bumko.gov.tr/TR,148/buyume.html> , Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2018

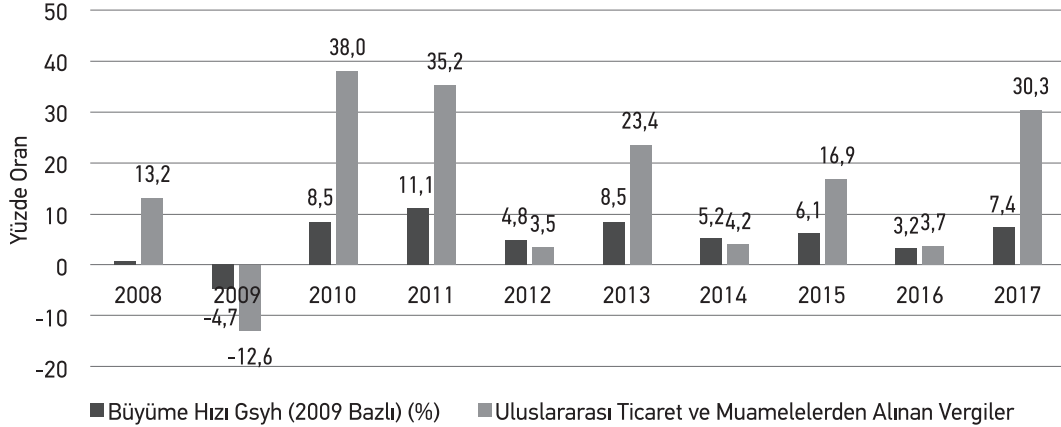
Tablo 13: 2008-2017 Yılları Arasında Büyüme Oranları ile Dış Ticaret Vergi Gelirleri

Yıllar	Büyüme Hızı GSYH (%)	Uluslararası Ticaret ve Muamelelerden Alınan Vergilerdeki Değişim Oranı (%)
2008	0,8	13,2
2009	-4,7	-12,6
2010	8,5	38,0
2011	11,1	35,2
2012	4,8	3,5
2013	8,5	23,4
2014	5,2	4,2
2015	6,1	16,9
2016	3,2	3,7
2017	7,4	30,3

²⁰**Kaynak:** Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü İnternet Sitesi İstatistikler/Ekonomik Göstergeler/Büyüme Sayfası, <http://www.bumko.gov.tr/TR,148/buyume.html> , Erişim Tarihi:14 Mayıs 2018

İlgili verilerin görselliğini sağlamak ve aradaki dalgalanmaların tutarlılığını göstermek adına ilgili durum grafik haline getirilmiş olup, çalışma neticesinde aşağıdaki grafik meydana gelmiştir.

Grafik 3: 2008-2017 Yılları Arasında Ekonomik Büyüme Oranları ile Dış Ticaret Vergi Gelirleri Kıyaslaması

²¹**Kaynak:** Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü İnternet Sitesi Merkezi Yönetim Gelirleri Verileri Sayfası, <http://www.bumko.gov.tr/TR,4534/merkezi-yonetim-butce-gelirleri-2006-2017.html> , Erişim Tarihi:14 Mayıs 2018,

²²**Kaynak:** Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü İnternet İstatistikler / Ekonomik Göstergeler / Büyüme Sayfası <http://www.bumko.gov.tr/TR,148/buyume.html>, Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2018

²⁰ Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü İnternet Sitesi Merkezi Yönetim Gelirleri Verileri Sayfası, <http://www.bumko.gov.tr/TR,4534/merkezi-yonetim-butce-gelirleri-2006-2017.html> , Erişim Tarihi 14 Mayıs 2018,

²¹ Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü İnternet Sitesi Merkezi Yönetim Gelirleri Verileri Sayfası, <http://www.bumko.gov.tr/TR,4534/merkezi-yonetim-butce-gelirleri-2006-2017.html>, Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2018,

²² Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü İnternet İstatistikler / Ekonomik Göstergeler / Büyüme Sayfası <http://www.bumko.gov.tr/TR,148/buyume.html>, Erişim Tarihi : 14 Mayıs 2018

Grafik 3'den görüleceği üzere, dış ticaret vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasında paralellik gözükmeyle birlikte, dış ticaret vergi gelirlerindeki dalgalanma oranlarının ekonomik büyüme oranlarından genellikle daha büyük olduğu gözükmektedir. Bu durum ise dış ticaretin ve dış ticaret yapan birimlerin, ekonomik büyüme oranlarına çok duyarlı olduğunu göstermektedir.

2.5- Dış Borç Stoku ve Döviz Kurlarının Etkileri

Döviz kurları üzerinde meydana gelen dalgalanmaların, kamu gelirlerine olan etkisinin yanı sıra, gerek kamu sektörünün, gerekse özel sektörün dış piyasa kaynaklı ve farklı döviz türleri üzerinden alınan borçlarının maliyetini değiştirdiği de bir gerçektir. Çalışmamızın 2.1. kısmında özet olarak belirtildiği üzere, dış ticaretinde açık veren ülkeler, bazı durumlarda, kaynak ihtiyacını borçlanma yoluyla gidermek zorunda kalabilmektedirler. Ülkemizin dış borç stoku üzerinden yapılan araştırmalarda ise 2016 yılı 4. Çeyrek ve 2017 yılı 4. Çeyrek dış borç stokunun özet olarak aşağıdaki tablodaki gibi olduğu görülmektedir.

Tablo 14: Türkiye Cumhuriyeti Dış Borç Verileri

Dönem / Borç Dağılımı (Milyon Dolar)	Türkiye Brüt Dış Borç Stoku									Türkiye Brüt Dış Borç Stoku (I+II+III)	Türkiye Brüt Dış Borç Stoku / GSYH (%)
	Kamu Sektörü			T.C. Merkez Bankası			Özel Sektör				
	Kısa Vadeli Stok	Uzun Vadeli Stok	Toplam Dış Borç Stoku (I)	Kısa Vadeli Stok	Uzun Vadeli Stok	Toplam Dış Borç Stoku (II)	Kısa Vadeli Stok	Uzun Vadeli Stok	Toplam Dış Borç Stoku (III)		
2016/4. Çeyrek	19.720	103.552	123.272	110	711	821	81.659	202.444	284.103	408.195	47,3
2017/ 4. Çeyrek	21.994	114.188	136.182	94	571	665	95.623	220.737	316.360	453.207	53,3

²³**Kaynak:** T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı İnternet Sitesi – İstatistikler Sayfası- <https://www.hazine.gov.tr/kamu-finansmani-istatistikleri> , Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2018

Tablo 14'den görüleceği üzere ülkemizin dış borç dağılımında, 2017 yılı 4. çeyrek dönemde, özel sektörün payı %69,80 olup, dış borcun büyük çoğunluğunu meydana getirmektedir. Kamu sektörünün borcu ise 136.182 milyon dolar tutarındadır. İlgili verinin dikkate alınması çerçevesinde, dolar döviz kurundaki 0,01 TL (1 kuruş) tutarındaki artış, kamu sektörünün borç stokunda TL bazında 1.361.820.000 TL tutarında artışa neden olmaktadır. Aynı çalışmayı özel sektör borçları için uyguladığımızda ise, dolar kurundaki 0,01 TL yükselişte, özel sektörün borç yükü 3.163.600.000 TL tutarında artmaktadır.

Çalışmanın daha sağlıklı sonuçlar verebilmesi için, T.C. Hazine Müsteşarlığı'nın internet sitesinden, Türkiye brüt dış borç stokunun döviz dağılımına bakılmış olup, özet olarak aşağıdaki tabloda belirtilen durum tespit edilmiştir.

²³ T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı İnternet Sitesi – İstatistikler Sayfası- <https://www.hazine.gov.tr/kamu-finansmani-istatistikleri> , Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2018,

Tablo 15: Türkiye Dış Borç Stoğunun Döviz Kurlarına Göre Dağılımı

Türkiye Brüt Dış Borç Stoğu - Döviz Dağılımı (Milyon ABD Doları)	2017 Yılı				Döviz Türlerinin Borçlara Dağılım Yüzdesi (4. Çeyrek)
	1. Çeyrek	2. Çeyrek	3. Çeyrek	4. Çeyrek	
Toplam	417.103	438.913	444.167	453.207	%100,00
Usd	245.158	255.662	257.155	261.883	%57,78
Euro	131.548	140.879	144.945	147.672	%32,58
Jpy (Japon Yeni)	8.988	8.799	8.793	9.303	%2,05
Sdr (Özel Çekme Hakkı)	1.342	1.372	1.396	1.408	%0,31
TL	25.859	27.725	27.190	28.320	%6,25
Diğer	4.208	4.476	4.688	4.620	%1,02

²⁴**Kaynak:** T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı İnternet Sitesi – İstatistikler Sayfası- <https://www.hazine.gov.tr/kamu-finansmani-istatistikleri> , Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2018

Tablo 15'den görüleceği üzere, 2017 yılının 4. Çeyrek döneminde dolar cinsinden dış borcumuz, tüm dış borcun %57,78'ine denk gelmekte ve 261.883 milyon dolar tutarındadır.

3- DÖVİZ KURLARINDAKİ HAREKETLERİN KAMU GELİRLERİNE ve DIŞ TİCARETE ETKİSİ

Çalışmamızın 2.3 kısmında bulunan grafik 3'den görüleceği üzere Türk lirası, 2010 yılından itibaren dış ticaretimizde en çok kullandığımız döviz kurlarına karşılık olarak, kısa süreli dalgalanmalar haricinde, sürekli değer kaybetmektedir. Çalışmamızın bu bölümünde dış ticaret üzerinden alınan vergilerin yasal dayanakları, döviz kurlarındaki hareketlerin kamu gelirleri ve kamu borçlarına etkileri ile döviz kurlarındaki hareketlerin dış ticaretimize etkilerine ilişkin analizlere yer verilecektir.

3.1- Dış Ticaret Vergi Gelirlerinin Yasal Dayanakları ve Gelir Tutarları

Bilindiği üzere Katma Değer Vergisi Kanununun 1. maddesine göre, ilgili maddede sayılan ve Türkiye'de yapılan işlemler katma değer vergisine tabidir. Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 1. maddesinin 2. fıkrasında her türlü mal ve hizmet ithalatının da Katma Değer Vergisine tabi olduğu hususu belirtilmiş olup, Kanun'un 8. maddesinde ithalatta vergi mükellefinin mal ve hizmet ithal edenler olduğu, Kanun'un 10. maddesinde ise ithalatta vergiyi doğuran olayın, Gümrük Kanunu'na göre gümrük vergisi ödeme mükellefiyetinin başlaması, gümrük vergisine tabi olmayan işlemlerde ise gümrük beyannamesinin tescili olduğu açıklanmıştır. Kanun'un 21. maddesine göre ise ithalatta matrah, " ithal edilen malın gümrük vergisi tarhına esas olan kıymeti, gümrük vergisinin kıymet esasına göre alınmaması veya malın gümrük vergisinden muaf olması halinde sigorta ve navlun bedelleri dâhil (CIF) değeri, bunun belli olmadığı hallerde malın gümrükçe tespit edilecek değeri, ithalat sırasında ödenen her türlü vergi, resim, harç ve paylar ile gümrük beyannamesinin tescil tarihine kadar yapılan

²⁴ T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı İnternet Sitesi – İstatistikler Sayfası- <https://www.hazine.gov.tr/kamu-finansmani-istatistikleri> , Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2018

diğer giderler ve ödemelerden vergilendirilmeyenler ile mal bedeli üzerinden hesaplanan fiyat farkı, kur farkı” gibi ödemelerin toplamıdır.

4458 sayılı Gümrük Kanununun 1. maddesinde Kanunun amacı tanımlanmış olup yasaya göre kanunun amacı, Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Bölgesi’ne giren ve çıkan eşyaya ve taşıt araçlarına uygulanacak gümrük kurallarını belirlemektir.

Yine 4458 sayılı Kanunun 3. maddesinin 8. bendinde “Gümrük vergileri” deyiminin, ilgili mevzuat uyarınca eşyaya uygulanan ithalat vergilerinin ya da ihracat vergilerinin tümü anlamına geldiği, “Gümrük yükümlülüğü” deyiminin, yükümlünün gümrük vergilerini ödemesi zorunluluğu anlamına geldiği, “İthalat vergileri” deyiminin eşyanın ithalinde ödenecek gümrük vergisi ile diğer eş etkili vergiler ve mali yükleri ile tarım politikası veya tarım ürünlerinin işlenmesi sonucu elde edilen bazı ürünlere uygulanan özel düzenlemeler çerçevesinde ithalatta alınacak vergileri ve diğer mali yükleri anlamına geldiği açıklanmıştır. Kanunun 3. maddesinin 11. bendine göre “Yükümlü” deyimini, gümrük yükümlülüğünü yerine getirmekle sorumlu bütün kişileri kapsamaktadır.

Kanun’un 15. maddesine göre gümrük vergileri, gümrük yükümlülüğünün başladığı tarihte yürürlükte olan gümrük tarifesine göre hesaplanır. Kanun’un 23. maddesine göre eşyanın gümrük kıymeti, gümrük tarifesinin ve eşya ticaretine ilişkin belirli konularda getirilen tarife dışı düzenlemelerin uygulanması amacıyla, bu bölümde yer alan hükümler çerçevesinde belirlenen kıymet iken yine Kanun’un 24. maddesine göre İthal eşyasının gümrük kıymeti, eşyanın satış bedelidir. Satış bedeli ise, Türkiye’ye ihraç amacıyla yapılan satışta Kanun’un 27 ve 28’inci maddelerine göre gerekli düzeltmelerin de yapıldığı, fiilen ödenen veya ödenecek fiyattır.

Görülebileceği üzere yasal mevzuata göre mal/hizmet ithali sırasında temel olarak mükelleflerin karşılaştığı vergiler, Katma Değer Vergisi ile Gümrük Vergileri olup, 2006 yılından 2017 yılı sonuna kadar kamu idaresinin uluslararası ticaret ve muameleler çerçevesinde tahsil ettiği vergi gelirleri aşağıdaki tablodaki gibidir.

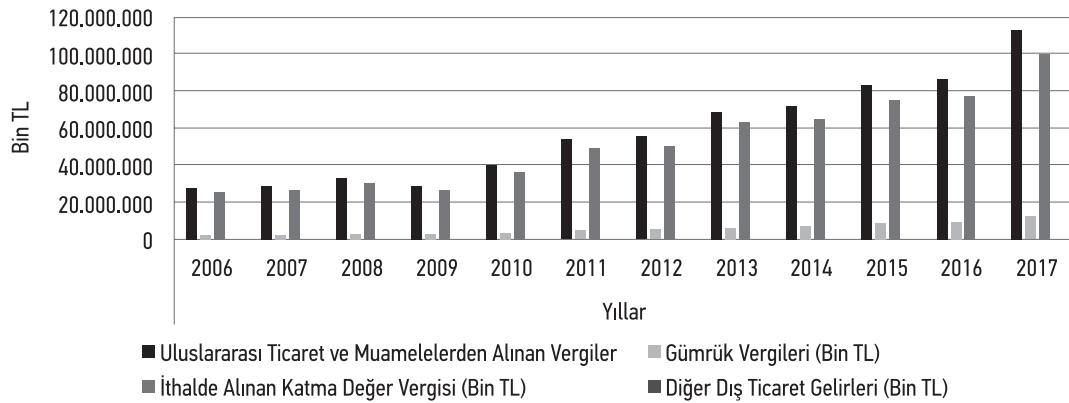
Tablo 16: 2006-2017 Yılları İtibariyle Uluslararası Ticaret ve Muamelelerden Alınan Vergiler

Gelir Türü	Yıllar					
	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Uluslararası Ticaret ve Muamelelerden Alınan Vergiler (Bin TL)	27.562.843	28.970.328	32.781.443	28.651.405	39.527.583	53.451.637
1-Gümrük Vergileri (Bin TL)	2.080.930	2.440.594	2.770.001	2.465.856	3.239.829	4.653.092
2-İthalde Alınan Katma Değer Vergisi (Bin TL)	25.425.510	26.492.642	29.972.307	26.134.065	36.208.140	48.685.121
3-Diğer Dış Ticaret Gelirleri (Bin TL)	56.403	37.092	39.135	51.484	79.614	113.424
Gelir Türü	Yıllar					
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Uluslararası Ticaret ve Muamelelerden Alınan Vergiler (Bin TL)	55.310.438	68.269.134	71.143.779	83.166.476	86.248.490	112.403.500
1-Gümrük Vergileri (Bin TL)	5.194.839	5.409.003	6.542.794	8.280.339	9.065.066	12.258.955
2-İthalde Alınan Katma Değer Vergisi (Bin TL)	50.000.138	62.727.358	64.411.113	74.645.805	76.835.576	99.638.009
3- Diğer Dış Ticaret Gelirleri (Bin TL)	115.461	132.773	189.872	240.332	347.848	506.536

²⁵**Kaynak:** <http://www.bumko.gov.tr/TR,4534/merkezi-yonetim-butce-gelirleri-2006-2017.html>, Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü İnternet Sitesi Merkezi Yönetim Gelirleri Verileri Sayfası, Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2018

Kamu idaresinin 2006-2017 yılları itibariyle uluslararası ticaret ve muameleler çerçevesinde tahsil ettiği vergi gelirlerinin grafiksel gösterimi ise özet olarak aşağıdaki grafikteki gibidir.

Grafik 4: Uluslararası Ticaret ve Muamelelerden Alınan Vergiler

²⁶**Kaynak:** Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü İnternet Sitesi, <http://www.bumko.gov.tr/TR,4534/merkezi-yonetim-butce-gelirleri-2006-2017.html>, Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2018

²⁵ Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü İnternet Sitesi Merkezi Yönetim Gelirleri Verileri Sayfası, <http://www.bumko.gov.tr/TR,4534/merkezi-yonetim-butce-gelirleri-2006-2017.html>, Erişim Tarihi 14 Mayıs 2018

²⁶ Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü İnternet Sitesi, <http://www.bumko.gov.tr/TR,4534/merkezi-yonetim-butce-gelirleri-2006-2017.html>, Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2018

Bilindiği üzere 2008 yılında ABD merkezli olarak başlayan ve küresel çapta gerçekleşen ekonomik kriz, gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkenin ekonomisini etkilemiştir.²⁷ Tablo 19 ve 20'den özet olarak görüleceği üzere, 2008 yılında gerçekleşen küresel kriz haricinde, ülkemizin dış ticaret kaynaklı kamu gelirleri, döviz kurlarının artışı ile birlikte -2008 yılı küresel krizi sonrası hariç- sürekli olarak artmaktadır. Kamu idaresinin dış ticaret üzerinden elde ettiği gelirlerin, yıllar itibariyle merkezi bütçe içerisindeki payları aşağıdaki tablodaki gibi olup, görüleceği üzere 2006-2017 yılları arasında uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan vergilerin merkezi bütçe gelirleri içerisinde payı ortalama olarak %16,3 oranındadır.²⁸ Bu oranda yine 2008 küresel ekonomik krizi sonrası bir düşüş görülmele birlikte, 2010 yılı itibariyle tekrar eski payına ulaşmıştır.

Tablo 17: Gelir Türlerinin Yıllar İtibariyle Merkezi Bütçe Gelirlerindeki Payları

Gelir Türü	Gelir Türlerinin Yıllar İtibariyle Merkezi Bütçe Gelirlerindeki Payları (%)												
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	
Uluslararası Ticaret ve Muamelelerden Alınan Vergiler	15,9	15,2	15,6	13,3	15,5	18,0	16,6	17,5	16,7	17,2	15,6	17,8	
1- Gümrük Vergileri	1,2	1,3	1,3	1,1	1,3	1,6	1,6	1,4	1,5	1,7	1,6	1,9	
2-İthalde Alınan Katma Değer Vergisi	14,7	13,9	14,3	12,1	14,2	16,4	15,0	16,1	15,1	15,5	13,9	15,8	
3-Diğer Dış Ticaret Gelirleri	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	

²⁹**Kaynak:** Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü İnternet Sitesi, Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri (2006-2017) <http://www.bumko.gov.tr/TR,4534/merkezi-yonetim-butce-gelirleri-2006-2017.html>, Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2018

Diğer dış ticaret gelirlerinin, tablo 17'den görüleceği üzere, merkezi bütçe gelirlerindeki payı çok düşük olduğundan, çalışmamızda diğer dış ticaret gelirlerine ilişkin verilere ve değerlendirmelere yer verilmeyecektir.

3.2- Döviz Kurlarındaki Artışın Kamu Gelirleri ve Dış Borca Etkilerinin Birlikte Analizi

Çalışmamızın 2.3 kısmında grafik 2'de belirtildiği üzere, T.C. Merkez Bankası verilerine göre 2017 yılı dönem başında dolar alış kuru 3,5338 TL olup, 2018 yılı başında dolar alış kuru 3,7652 TL tutarındadır. Çalışmamızın 2.5. kısmında ise Türkiye Cumhuriyeti dış borç verileri açıklanmış olup, kamu sektörünün kısa vadeli borçlarının dolar para birimi olarak değeri, 2016 yılı 4. Çeyrek itibariyle 19.720 milyon dolar ve 2017 yılı 4. Çeyrek itibariyle 21.994 milyon dolardır.

²⁷ <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/yuzyilin-krizi-2008e-damgasini-vurdu-10588051>, Hürriyet Gazetesi İnternet Sayfası, Erişim Tarihi: 14 Ağustos 2018

²⁸ Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü İnternet Sitesi, Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri (2006-2017) <http://www.bumko.gov.tr/TR,4534/merkezi-yonetim-butce-gelirleri-2006-2017.html>, Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2018

²⁹ Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü İnternet Sitesi, Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri (2006-2017) <http://www.bumko.gov.tr/TR,4534/merkezi-yonetim-butce-gelirleri-2006-2017.html>, Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2018

Bu tutarlara ilgili döviz kurlarının uygulanması ile 2016 yılı 4. Çeyrek döneminde (2016 yılsonu) kamu sektörünün kısa vadeli dış borçlarının tutarı -02.01.2017 tarihli dolar alış kuruna göre- 69.686.536,00 TL olmaktadır. 2017 yılı 4. Çeyrek (2017 yılsonu) kamu sektörü kısa vadeli dış borçlar tutarı ise -02.01.2018 tarihli dolar alış kuruna göre- 82.811.808.800 TL tutarına denk gelmektedir. İlgili döviz kurları karşısında kamu sektörü kısa vadeli dış borçlarında, 13.125.272.800 TL tutarında artış meydana gelmiştir. Kamu kesimi kısa vadeli dış borç tutarındaki artışın bir kısmının, borç tutarındaki artıştan kaynaklandığı görülmüş olup, 2016 yılı 4. Çeyrek kamu kesimi dış borcuna (19.720 milyon \$), 2017 yılbaşı ve 2018 yılbaşı döviz kurlarının uygulanması neticesinde (2017 yılbaşı dolar alış döviz kuru 3,5338 TL, 2018 yılbaşı dolar alış kuru 3,7652 TL) kur artışından kaynaklı net borç artışının 4.563.208.000 TL tutarında olduğu görülmüştür.

Dış ticaret üzerinden alınan vergi gelirleri ise, tablo 16'dan görüleceği üzere, 2016 yılında 86.248.490.000,00 TL ve 2017 yılında 112.403.500.000,00 TL tutarındadır. Döviz kurlarındaki artış ile birlikte dış ticaret üzerinden alınan vergi gelirlerinde 26.155.010.000 TL tutarında artış görülmektedir.

İlgili veriler birlikte değerlendirildiğinde, döviz kurlarındaki artış sonucu, kamu idaresinin vergi gelirlerinde gerçekleşen 26.155.010.000 TL tutarında artışa karşılık, kısa vadeli dış borçlarında döviz kuru kaynaklı 4.563.208.000 TL tutarında artış olmuştur. Veriler neticesinde döviz kurlarındaki artış sonucunda kamu idaresinin net gelir artışı 21.591.802.000 TL tutarında tespit edilmiştir.

3.3- Döviz Kurlarındaki Dalgalanmaları Dış Ticaret Etkisi

Çalışmamızın 2.3. kısmında belirtildiği üzere, 5083 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Para Birimi Hakkında Kanun" ile Türk lirasından 6 sıfır atılmış, geçiş sürecinde eski Türk lirası ile Yeni Türk Lirası birlikte kullanılmış olup, 1 Ocak 2010 tarihi itibarıyla eski Türk lirası tedavülden kaldırılmıştır.

Çalışmamızın 2.1. kısmında bulunan tablo 2'den görüleceği üzere, 2010 yılından itibaren – yani yeni Türk lirasına geçişin ardından- ithalat-ihracat açığı birden artmış, buna mukabil, zaman içerisinde döviz kurlarının artışına paralel olarak, çalışmamızın 2.2 kısmında açıklanan J eğrisi teorisine uygun şekilde 2011 yılından 2016 yılına kadar, dış ticaret açığı yarı yarıya azalmıştır.

4- SONUÇ

Çalışmamızda ülkemizin dış ticaret verileri, ülkemizin ekonomik büyüme oranları, Türk lirasının döviz kurları karşısındaki değeri, bu değerlerin dış ticaretimizdeki ve döviz kurunun dış borcumuz üzerindeki etkileri üzerinde durulmuştur.

Temin edilen veriler çerçevesinde, klasik iktisat teorilerinden biri olan J Eğrisinin ülkemiz ekonomimizdeki karşılığına değinilmiş olup, teoriye göre yerli paranın döviz kurları karşısında değer kaybetmesi ile ilk aşamada dış ticaret dengesi bozulacak, ancak zamanla denge düzelmeye başlayacaktır. Çalışmamızın 2.2. ve 3.2. kısımlarındaki verilerin birlikte değerlendirilmesi neticesinde, Türk lirasından altı sıfır atıldıktan sonra, döviz kurlarındaki yükselme ile birlikte, 2011 yılında 105.934.807 bin ABD doları olan dış ticaret açığımız 2016 yılında 56.088.651 bin ABD dolarına kadar gerilemiştir. 2017 yılında dış ticaret açığında kısmen artış olmakla birlikte, açık henüz 2011 yılı dış ticaret açığına kıyasla düşük durumdadır.

Çalışmamızın 2.3., 3.1. ve 3.2. kısımlarına yer verilen veriler çerçevesinde, döviz kurlarının Türk lirası karşısında sürekli olarak yükselmesi ve ekonomik büyüme ile birlikte, 2008 yılı küresel krizinin etkilerinin görüldüğü 2009 yılı haricinde, dış ticaretten elde edilen vergi gelirleri sürekli olarak art-

maktadır. Zira döviz kurlarındaki artış, ithalatı yapılan mal/hizmet ürünlerinin değerini arttırmakta, bu durum da verginin matrahını meydana getiren kıymetin büyümesine neden olmaktadır. Çalışmamızın 2.1 kısmında belirtilen tablo 2'den görüleceği üzere, ithalat tutarlarımız yıllar itibariyle dolar para birimi değeriyle dalgalanmakta olsa bile, döviz kurlarındaki artış, vergi gelirinde artışa neden olmaktadır.

Çalışmamızın 2.5 kısmında ise döviz kurlarının dış borçlarımız üzerindeki etkileri dikkate alınmış olup, Çalışmamızda yapılan çalışma sonucunda, kur artışı ve bu artışın dış borçların değeri üzerinde kısa vadeli analiz yapılmış, analiz neticesinde kamu idaresinin net gelir artışının (kur artışı kaynaklı vergi gelir artışı – kur artışı kaynaklı dış borç değer artışı) 21.591.802.000 TL olarak değerlendirilmiştir.

KAYNAKÇA

- Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü İnternet İstatistikler / Ekonomik Göstergeler / Büyüme Sayfası <http://www.bumko.gov.tr/TR,148/buyume.html>, Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2018
- Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü İnternet Sitesi Merkezi Yönetim Gelirleri Verileri Sayfası, <http://www.bumko.gov.tr/TR,4534/merkezi-yonetim-butce-gelirleri-2006-2017.html>, Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2018
- Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü İnternet Sitesi Merkezi Yönetim Gelirleri Verileri Sayfası, <http://www.bumko.gov.tr/TR,4534/merkezi-yonetim-butce-gelirleri-2006-2017.html>, Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2018
- Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü İnternet Sitesi Merkezi Yönetim Gelirleri Verileri Sayfası, <http://www.bumko.gov.tr/TR,4534/merkezi-yonetim-butce-gelirleri-2006-2017.html>, Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2018
- Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü İnternet Sitesi, <http://www.bumko.gov.tr/TR,148/buyume.html>, Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2018
- Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü İnternet Sitesi, <http://www.bumko.gov.tr/TR,4534/merkezi-yonetim-butce-gelirleri-2006-2017.html>, Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2018
- Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü İnternet Sitesi, Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri (2006-2017) <http://www.bumko.gov.tr/TR,4534/merkezi-yonetim-butce-gelirleri-2006-2017.html>, Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2018
- Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü İnternet Sitesi, Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri (2006-2017) <http://www.bumko.gov.tr/TR,4534/merkezi-yonetim-butce-gelirleri-2006-2017.html>, Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2018
- Hürriyet Gazetesi İnternet Sitesi, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/tlden-alti-sifir-atilali-10-yil-oldu-27877235>, Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2018
- T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı İnternet Sitesi – İstatistikler Sayfası- <https://www.hazine.gov.tr/kamu-finansmani-istatistikleri>, Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2018
- T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı İnternet Sitesi – İstatistikler Sayfası- <https://www.hazine.gov.tr/kamu-finansmani-istatistikleri>, Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2018
- T.C. Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Müdürlüğü E. Mevzuat İnternet Sitesi, 5083 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Para Birimi Hakkında Kanun, Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2018

- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası İnternet Sitesi, Döviz Kurları Sayfası, http://www.tcmb.gov.tr/kurlar/kurlar_tr.html, Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2018
- ÜNSAL, E. Makro İktisat, İmaj yayınları, Sayfa: 365
- <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/yuzyilin-krizi-2008e-damgasini-vurdu-10588051>, Hürriyet Gazetesi İnternet Sayfası, Erişim Tarihi: 14 Ağustos 2018
- http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Fasıllara göre yıllık İhracat tablosu, Erişim Tarihi : 10 Mayıs 2018
- http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Fasıllara göre yıllık İhracat tablosu, Erişim Tarihi : 10 Mayıs 2018
- http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Döviz Türlerine Göre İhracat, 1996-2018, Erişim Tarihi : 10 Mayıs 2018
- http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Döviz Türlerine Göre İhracat, 1996-2018, Erişim Tarihi : 10 Mayıs 2018
- http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Döviz Türlerine Göre İhracat, 1996-2018, Erişim Tarihi : 10 Mayıs 2018
- http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Döviz Türlerine Göre İthalat, 1996-2018, Erişim Tarihi : 10 Mayıs 2018
- <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Yıllara Göre Dış Ticaret Tablosu (1923-2017), Erişim Tarihi : 09 Mayıs 2018
- <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Yıllara Göre Dış Ticaret Tablosu (1923-2017), Erişim Tarihi : 09 Mayıs 2018
- <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Yıllara Göre Dış Ticaret Tablosu (1923-2017), Erişim Tarihi: 09 Mayıs 2018
- <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Yıllara Göre Dış Ticaret Tablosu (1923-2017), Erişim Tarihi: 09 Mayıs 2018
- <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Ülkelere göre yıllık ithalat tablosu ve Yıllık İhracat-İthalat Verileri Tablosu, Erişim Tarihi: 10/05/2018
- <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Ülkelere göre yıllık İhracat tablosu, Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2018
- <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Fasıllara göre yıllık İthalat tablosu, Erişim Tarihi : 10 Mayıs 2018
- <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi Fasıllara göre yıllık İthalat tablosu, Erişim Tarihi : 10 Mayıs 2018